

Gervai András

Tánya

A Moszkva csatornán ráérősen sikló sétahajó emeleti fedélzetén magányosan üldögélt – akár egy kis sziget egyetlen lakója –, az előtte levő asztalon halomban blokkok tornyosultak. Talán a szemüvege miatt figyeltem fel rá, ami nagyon jól állt neki, s még érdekesebbé, értelmesebbé tette szép arcát.

Időnként odasandítottam rá, miközben a delegáció egyik tagjával, egy pártbürokratával beszélgettem, pontosabban illedelmesen hallgattam a monológjait. A peresztrojkát, és a glasznoszt, meg Gorbacsovot dicsérte, de úgy, hogy mellékmondatokkal teletűzdelt, mozgalmi frazeológiába csomagolt mondanivalójából mégis azt lehetett kihámozni, hogy azért Brezsnyev alatt a szovjeteknek, meg nekünk is jobb volt. Aztán egy váratlan ugrással azt kezdte fejtegetni, hogy a magyar filmesek is helyesebben tennék, ha az évi átlagos húsz-huszonöt film helyett csak az igazán kiváló egy-kettőt készítenék el. Mikor idáig jutott az okfejtésében, válaszomat meg sem várva, hirtelen felpattant, elnézést kért, s odasietett a közelben valakihez. Ekkor vettem egy nagy levegőt, s határozott léptekkel elindultam a pénztáros kisasszony felé, majd leültem mellé. Magam is meglepődtem a bátorságomon. Azt tudakoltam, mit áru. Kiderült, Tányának hívják, s valójában jelmeztervező, de most azt a megbízást kapta a Komszomtól, hogy a filmfesztivál vendégeinek étkezési jegyeket árusítson. Vevő az egész kirándulás alatt nem akadt, mi viszont nagyon jól elbeszélgettünk. Rövid idő után feladtam az orosz nyelvvel való küzdelmemet, s angolul folytattuk.

A sétahajókázás végén a hermetikusan lezárt kikötőből a busz-karaván – elöl, hátul, s oldalt rendőrmotorosok kíséretével – visszarobogott a Rosszija szállóhoz. A szokásos nehézkes ellenőrzés után jutottunk be a kapukon, Tányát alig akarták beengedni, bár neki is volt kítűzője.

Felvilágosított: egy szovjet állampolgárnak nem ajánlatos közelebbi kapcsolatba kerülnie külföldivel, még ha az valamelyik szocializmust építő baráti államból érkezett is. „Vigyázz, mert figyelnek minket!” – suttogta többször is ebéd közben, s tényleg, mintha figyelt volna minket valaki. A konyhai csapóajtó előtt egy öltönyös, rövid hajú, sportos kinézetű harmincas férfi álldogált, s tekintetével a teremben ülő néhány vendéget pásztázta. Lehet persze, hogy az üzletvezető vagy a teremfőnök volt.

Később a Moszkva csatorna partján sétálva Tánya többször is körbe-körbe pillantgatott, s mikor biztos volt benne, hogy nem figyel minket senki sem, s miután a szavaimból többször is meggyőződhetett róla, hogy nem tartozom a szocializmus és a Szovjetunió lelkes hívei közé, mesélni kezdett a családjáról: nemesi nagyszüleiéről, a forradalom előtti régi szép időről, amikor vasárnap délutánonként a szalonjukban összegyűltek a barátok és rokonok, értelmiségiek, s hivatalnokok. Csevegtek, s muzsikáltak, nagyapja zongorázott, nagyanyja egyik testvére pedig énekelt. Nagyszülei Moszkvában, Pétervárott gyakran jártak operába, tárlatra, koncertekre, bálokra, időnként Párizsba utaztak.

Estére a Rosszija szálló kongresszusi termének büféjében adtunk egymásnak randevút. Nem ismertem a négyszögletes épület-monstrum valódi méreteit, s ezért kicsit elszámítottam magam. Húsz-huszonöt percen át kutyagoltam a folyosón a másik szárnyban található mozi irányába: az előbbre jutást az épületszárnyakat elválasztó ajtóknál egyenruhások, s civilek nehezítették, igazoltattak. Az egyik „stratégiai pontnál” – abban a szárnyban talán különösen fontos elvtársak szállhattak meg – nem engedtek tovább, le kellett gyalogolnom a tizedik emeletről a földszintre, s aztán ki az utcára. Mire a fesztiválpalota, a Rosszija mozi elé értem, ott már óriási tömeg tolongott, mindenki kíváncsi volt az amerikai sztárrendező filmjére.

A legalább tíz hatalmas duplaajtóból csak hármat-négyet nyitottak ki. Mindenki be akart jutni, s minél előbb, mintha csak a paradicsom kapui tárultak volna fel. Az elől állókra hátulról hatalmas nyomás nehezedett. Néhányan segítségért kiabáltak, mások azt követelték, hogy a többi ajtón is engedjenek be minket, megint mások fegyelemre, higgadságra intették a többieket. Egyik felhívásnak sem lett eredménye. Egyszer csak engem is beszívott, berántott a tömeg, bekerültem az örvénybe. Nyomtak, löktek, préseltek minden irányból. Próbáltam kapaszkodni a falba és az ajtó vasába. Úgy éreztem, mindjárt valamelyik hatalmas ablaktábla közepébe zuhanok, s annak ezer darabra széteső szilánkjai testembe, arcomba, szemembe fúródnak. Pánikba estem, szerettem volna elmenekülni, de már nem volt önálló akaratom, az alakatlan, gomolygó massa piciny kis részévé váltam. Hirtelen egy hatalmas taszítással az előcsarnokban találtam magam.

Nagy sokára kicsit csapzottan felbukkant a büfében Tánya. Amíg váraoztunk, elmeséltem neki, hogy néhány hónappal korábban, amikor először jártam Nyugaton, hogyan szálltam át Kelet-Berlinben vonatra. A Friedrichstrassei pályaudvar erődítményszerű épületének környékén éber rendőrök, katonák hada strázsált. A bejárat mögött vas

terelőkorlátok vezettek a titokzatos és csúf fürkékhez, az egyik lefüggönyözött ablakán át benyújtottam az útleveletemet, amit két-három perc múlva egy láthatatlan testhez tartozó kéz kinyújtott. A vágányokhoz labirintus-szerű folyosókon és kanyargós lépcsőkön lehetett eljutni, a lépcsőfordulókban és a kanyarokban rendőrök és rosszarcú civilek álldogáltak. A fedett csarnokban a platók mellett – Wehrmacht egyenruhára hasonlító uniformisaikban – katonák járőröztek vérebeikkel. Kísértetiesen üres szerelvényünk nekilódult, s szögesdrót akadályok, homokkal felszórt senki földje, őrtornyok és a Fal mellett kanyargott, át a „szabad” világba, Hamburg felé.

Elkezdődött a vetítés, sötét lett, s végre megszoríthattam a kezét, ő meg visszaszorította. Úgy örültem, mint kamasz koromban, amikor a sötétben vagy fél órán át gyűjtöttem az erőt, míg végre rászántam magam, hogy hozzáérjek barátnő-jelöltem kezéhez.

A fogadásra nem mentünk el, mert csak nekem volt meghívóm. Nem együtt távoztunk, hanem – hogy ne bukjon le – a Vörös tér sarkánál, a Gum áruház főbejárata előtt találkoztunk. A konspirálás engem nem töltött el félelemmel, inkább stimulált. Örültem annak, hogy megszeghetem a szabályokat, s a magam szerény eszközeivel borsot törhetek a szovjet hatalom orra alá.

Nem tudtunk taxit keríteni, ezért metróval és busszal vágtunk neki az éjszakának. Egy jellegtelen bérháznál kötötünk ki valamelyik külvárosban. Tánya előresietett, körülkémlelhetett a lakásban, aztán intett és becsémpészett hármasmás társbérletébe. Meg akart kímélni a konyhája látványától, amúgy is kényelmesebb idebent, mondta, s aztán magamra hagyott. A viszonylag kicsi, talán tizenöt négyzetméteres helyiségbe sok, jó ízlésre valló bútor és tárgy, köztük egy hatalmas, patinás százados komód, öblös karosszék, ormóttan televízió volt bezsúfolva, a falak textiliákkal, fotókkal és egy plakáttal voltak kitépézve, az íróasztalon, a televízió tetején, s a földön rajzok, mappák hevertek.

Kis idő múlva Tánya megjelent az ajtóban, kezében megpakolt tálcával. Engem a foteljába ültetett, ő pedig keleti szötteffel takart heverőjére kucorgott törökülésben. Hosszasan diskuráltunk mindenféléről – kedvenc filmjeinkről, a munkájáról, a szovjet rendszerről, s Magyarországról, a szocialista láger legvidámabb barakkjáról – s közben elképzeltem a pillanatot, amikor majd odaülök mellé, kihámozom a ruháiból, s hevesen és szenvedélyesen egymáséi leszünk. Vártam azt a pillanatot, amikor testünk egymásba gabalyodik, s élveztem, hogy elnyúló diskurzusunk csak egyre jobban felszítja szenvedélyünket.

Szeretkezésünkhöz hasonlót ritkán éltem át, olyan volt mintha mély kútba zuhannék, egyre mélyebbre, egyre gyorsuló sebességgel. Mikor végre kiáltottam, s megálltam a zuhanásban, kinyitottam a szemem. Különös melegséggel, rajongva, szerelmes tekintettel nézett rám.

Néhány percig csendben feküdtünk egymás mellett, aztán kikéredzkedtem a fürdőszobába, de megrémültem a látványtól, a hatalmas méretű, muzeális fürdőkádtól, szürkés, barnás színétől, a felpattogzott zománctól, a becsukhatatlan, törött szellőzőablakon áramló hidegtől, a sarokban, fedél nélkül árválkodó WC-kagylótól, a mindent átható hűgyszagtól, a szétszórt törülközőktől. Zuhanyozás nélkül visszafordultam a végtelenül hosszú, zegzugos folyosón. Hirtelen valahonnan egy nagydarab, idősebb, glotgatás, atlétatrikós, idősebb férfi bukkant fel, s fenyegetően elém állt. Felemelte az ujját, s várakozóan rám emelve a tekintetét, hadarva kijelentett valamit. Meggondolatlanul majdnem kiböktem, nye ponyimájú, de aztán rájöttem, okosabb, ha hallgatok. A férfi ettől még dühösebb lett, de végül – megrökönyödésemet megvetésként vagy valamifajta gögként értelmezve – dühödten legyintett s eltűnt az ellenkező irányban.

Mikor kora reggel kiléptem az utcára, hideg volt, szitált az eső, egy szál rövid ujjú ingemben fázósan húztam össze magam. Egykedvű, hallgatag emberek gyűrűjében jó ideig várakoztam a buszra, aztán a busz várakozott velünk különböző kereszteződéseknel, végül metróra szálltam. Örökkévalóságnak tűnt, amire visszaértem a szállodába.

Délelőtt a delegációnkat elvitték a mauzóleumba, nekünk nem kellett végigállnunk a tér sarkától kigyózó hosszú sort. Mielőtt levizitáltunk volna az Öreg meglehetősen riasztó, bebalzsamozott földi maradványainál, a kísérteties fényekkel megvilágított, szigorúan őrzött luxus-kriptában, kísérőink kioktattak, hogy odabent hogyan kell viselkedni. Nem szabad megszólalni, de még piszezni sem, nevetgélni, viccelődni pedig még véletlenül se jusson eszünkbe, mert annak beláthatatlan következményei lennének. A mauzóleumból jövet a Vörös téren sétáltam, s benéztem a GUM áruházba. A méreteiben impozáns épületben a sok-sok emeleten és rengeteg üzletben szinte semmit sem lehetett kapni, az élelmiszerüzletben néhány konzervért, kenyérért, meg a kvaszért hatalmas tömeg tolongott.

Este a tér másik oldalán jártunk. A Kreml kapuinál sokáig tartott az ellenőrzés, az ünnepség így késve kezdődött, aztán két vagy három beszéd is elhangzott. A SZKP Központi Bizottságának egyik titkára a békeharcról, a szocializmus magasabb rendűségéről és az SZKP politikájáról papolt. Hosszantartó orosz tanulmányaim ellenére keveset értettem a felszólalásból, de nem is figyeltem rá, inkább a Katalin-terem pompáját, díszítését bámultam.

Az étel-, italkínálat – lehet, hogy csak a hely rendkívüliségéhez viszonyítva – csalódást okozott. Nem volt gazdagabb, mint egy fontosabb budapesti sajtótájékoztatót követő trakta. Be kellett érnem néhány szerényen árválkodó kaviáros szendvicssel, s egy csapzott szőlőfűrtel, a pezsgőből nem is ittam. Tükön ültem, de egyedül nem távozhattam.

Azt ígértem reggel Tányának, hogy amint szabad leszek, felhívom. Arra hivatkoztam, hogy a gyelegácija tagjaként

kötelező részt vennem a Kreml-beli fogadáson. Valójában én harcoltam azért, hogy jelen lehessen ezen az eseményen, delegációnk minden tagjának ugyanis nem jutott meghívó. Az egy pillanatig sem volt kétséges, hogy a pártközpontból és más hazai szervektől érkezett fejeseknek bérelt helyük lesz, a kérdés csak az volt, ki nem jöhet, s milyen alapon szelektál majd a delegáció vezetője. Végül sorsot húztunk. Így nyertem egy bemenetet a Kremlbe. Erről a véletlenül megszerzett „dicsőségről” nem akartam lemondani, közelről akartam látni a szovjet birodalom emblematisz központját.

Este tizenegyre járt, mikor szedelőzködött a vendégereg, s kísérteltünk a buszokhoz. Mire a szállodai szobába értem, eldöntöttem, nem megyek el Tányához. Fáradt voltam, de inkább lusta: nem volt kedvem elhagyni a viszonylag kényelmes szállodai szobát, taxit keresni, keresztülutazni az éjszakai Moszkván, aztán hajnalban vagy reggel visszabumlizni ugyanide. Maradtam. Vártam vagy egy órát, s csak akkor hívtam fel Tányát. Azt füllen tettem, hogy csak most érkeztem meg, már késő van, nem akarnék zavarni. Nyugodtan jöhetsz, közölte, várok rád. Fáj a fejem, tódítottam. Csalódottságot éreztem a hangjában.

Másnap délelőtt hazarepültem. Később leveleztünk. Sokat és egyre többet gondoltam rá. A kedvességére, szép arcára, gyönyörű testére, illatára, bőre érintésére. Egyre jobban hiányzott. Szerettem volna viszontlátni.

Talán két évig leveleztünk, aztán egyszer csak nem írt többé. Néhányszor telefonáltam a lakására, de nem találtam otthon, s nem értettem, amit a szomszédok hablatyoltak.

Néhány év múlva, közvetlenül a Szovjetunió összeomlása után hosszas utánjárásal elintézttem, hogy kiutazhassak egy rendezvényre Moszkvába. Kíváncsi voltam a kapitalista Oroszországra, de főleg, szerettem volna megtalálni Tányát.

A második nap reggel taxival elvittem magam a lakóhelyére. Hiába csöngettem fel néhány lakásba, nem engedett be senki. Csak hosszas ácsorgás után jutottam be a házba, amikor kitípett egy öreg bábuska a kapun. Némi keresgélés után megtaláltam a lakást, ahol annak idején egy éjszakát töltöttem. Idős férfi nyitott ajtót – a glotgatyás? – aki a kérdésekre válasz nélkül rám csapta az ajtót. Becsöngettem a szomszédhoz, neki is elmagyaráztam, hogy mi járatban vagyok. A természetes, barátságos, középkorú asszony bólogatott, igen, igen, ismerte Tányát. Nemrég költözött el új, önálló lakásába, de a telefonszámát, címét nem tudja. Nem biztos benne, de minta azt hallotta volna, hogy Tánya férjhez ment, de az is lehet, hogy kiutazott valakihez az Egyesült Államokba.

Visszataxiztam a központba, s kószáltam a belvárosban. Ámultam a változásokon. Előbb-utóbb megint a Vörös téren kötöttem ki. Némi kárörömmel tekintgettem a mauzóleumra: koros foglyát már nem lehet látogatni. Benéztem a Gumba is, pedig semmit sem akartam venni. A szovjet hiánygazdálkodás egykori szimbólumából a világ egyik leg-elegánsabb, legrágább áruháza lett. Elzarándokoltam az ormótlan Rosszija szállóhoz. Hajkóztam a Moszkva csatornán is, azon az útvonalon, ahol annak idején Tányával.

Mire hivatalos kötelességemnek is eleget tettem, késő este lett. Holtfáradtan rogytam le a szállodai szoba ágyára. Kibámultam a hatalmas ablakon, a város felett gomolygó, sötét felhők gyülekeztek. Hirtelen pánik tört rám. Mit keresek én ebben a szobában? Hogy kerültem Moszkvába és miért? Haza tudok innen valahogy jutni? Úgy éreztem, mintha a környező óriási házak, s a távolabbi felhőkarcoló megindulnának felém, hogy összeroppantsanak, eltíporjanak. Menekülnöm kell.

Eszembe jutott, hogy talán tízéves lehettem, amikor táborozni indultam volna a számomra ismeretlen gyerekekkel, de még a pályaudvaron leléptem, s aztán otthon az ágy alá bújtam, mert féltem egyébként szelíd apám haragjától.

Lefeküdtem, de nem tudtam elaludni, hajnalban a kimerültség terített le. Azt álmodtam, hogy Tánya botorkál lefelé az alagsorba a sötét lépcsőn, megáll mindegyik ajtó előtt, majd a hetedikén – megtalálva rajta a névtáblát – bekopog. Türelmesen álldogál, a nevemen szólongat, de én az ajtó mögött nem mozdulok, tehetetlenül és tanácstalanul fekszem az ágyamon, s, hogy ne halljam Tánya erősödő, kétségbeesett kiáltásait, fejemet a párnába fúrom.

Ébredés után az első gondolatom – s aztán a többi is az volt –, hogy minél előbb otthon kell lennem. A légitársaság irodájában a két nappal későbbre szóló jegyemet – komoly ráfizetéssel – egy másnapra cserél tettem; korábbi járatra nem tudtam helyet szerezni. Csak a repülőterre menet jutott eszembe, hogy a dezertálásért otthon akár fegyelmit is kaphatok, de már nem bántam semmit. Késő éjjelre járt, mikor a taxi átrobogott velem az Erzsébet hídon. Megnyugodtam.

Lerohantam az alagsorba, kipakoltam a bőröndömet, üldögéltem a konyhaasztalnál, kakaót ittam, bámultam a tv-t. Szószmötöltem még egy ideig, de nem tudtam mit kezdeni magammal. Lefeküdtem az ágyra, sehogy sem jött álom a szememre. Órákig a plafont bámultam.

Ráeszméltem: egyedül vagyok, s egyedül is maradok.